

Tyko Flores
Äventyr
I

Den dansande djävulen

Tack till Nike och Vilhelm Stolpe Wikström

TYKO FLORES ÄVENTYR I: DEN DANSANDE DJÄVULEN

Text © Martin Widmark 2011

Omslag och illustrationer © Henrik Tamm 2011

Formgivare: Ellen Adolfsson

Omslagsformgivning: Ellen Adolfsson/Åsa Hjertstrand Brensén

Utgiven av Bonnier Carlsen Bokförlag, Stockholm 2011, 2020

Tryckt av ScandBook AB, Falun 2020

ISBN: 978-91-7975-257-6

www.bonniercarlsen.se

TYKO
FLÖRES
ÄVENTYR

I

MARTIN WIDMARK

Den dansande
djävulen

Illustrationer: Henrik Tamm

BONNIER
CARLSEN

En högst ovanlig söndag

– Stå still, pojk! fräste förmannen och spände ögonen i Tyko.

Tyko Blom tittade upp mot den skäggige mannen.

Sedan fäste han blicken på sina slitna kängor och försökte sluta darra.

Ingenting fyllde Tyko med större skräck än dessa resor upp och ner i silvergruvan.

Han hörde hur vidjorna under honom knirrade och hur repet knäppte under korgens tyngd.

Många, många gånger hade han gjort den här resan. Men ingenting kunde lindra den förfärliga skräcken som varje tur i den flätade korgen framkallade.

Som liten hade han vid ett flertal tillfällen vätt ner

sina byxor till de andra pojkarnas stora förtjusning. Men Tyko hade inte brytt sig, för han visste att under hissens vidjegov öppnade sig bråddjupet ... Över fyrahundra meter rakt ner ...

I alla år hade han känt samma skräck.

Om korgens golv gav vika, eller om hamparepen över hans huvud brast, skulle hans eländiga liv få ett hastigt slut.

Tankarna på detta fyllde som vanligt Tykos huvud samtidigt som den råa luften och kylan slöt sig allt tätare omkring honom.

På förmannens finger blänkte en klackring. Den såg ut att vara gjord av silver.

Den svartskäggige förmannens och Tykos blickar möttes, och Tyko tittade snabbt bort.

På jämna avstånd i bergets vägg var gaslyktor uppsatta som spred ett flackande ljus över den fuktiga stenen.

Färden fortsatte ner genom berget och de passerade otaliga övergivna tunnlar som såg ut som gapande, svarta munnar. Allt djupare hade man varit tvungen att söka sig för att finna nya ådror av silver i bergets innandömen.

Tyko huttrade trots att han stod tätt sammanpackad med de andra pojkarna. Alla var lika bleka

i hyn och nedslagna till sinnet. På väg ner mot ännu en veckas slit i gruvans smalaste och trängsta gångar.

Ett livsfarligt arbete som bara kunde utföras av barn eller kortväxta.

– Och kortväxta är det ont om, för dem köper cirkusarna upp, brukade förmannen påpeka för dem. Men föräldralösa pojkar råder det ingen brist på.

Tyko lutade huvudet bakåt och såg cirkeln av sommarhimmel däruppe bli mindre och mindre. Ett rosa aftonmoln svävade långsamt över den ljusblå rymden.

Ett hastigt slut..., tänkte han och skälvde till inombords.

För vilken gång i ordningen visste han inte. Men han försökte åter, och mot sin vilja, att räkna ut hur många sekunder, eller minuter, det skulle dröja.

Hur lång tid skulle det ta?

Innan korgen slog i botten av gruvan..., och dess levande last av kött och blod skulle komma att förvandlas till en kletig sörja av blod och ben?

Tyko visste att karlarna som skötte hisspelet vid schaktets mynning aldrig lät bli att supa sig fulla

när de träffades utanför kyrkan på söndagarna. Och när spriten for in, for vettet ut, det var lika säkert som att Gud skulle förlora mot djävulen i fingerkrok, det visste Tyko.

En kletig sörja, ja. Det var allt som skulle bli kvar av honom och hans olycksbröder i korgen... förmannen också för den delen, tänkte Tyko. Han upptäckte att den tanken faktiskt gjorde honom lite lättare till sinnes.

Inför döden stod vi alla lika, brukade prästen däruppe säga. Inför döden ja, tänkte Tyko, men inte inför livet. Livet var sannerligen inte ens i närheten av den enklaste formen av rättvisa. Härnere slet de föräldralösa pojkarna som ingen ville veta av. Däruppe i staden levde borgarna gott.

De bodde tryggt i sina väldiga stenhus och åt middagar som fick det att skrika av hunger i Tykos mage, bara han tänkte på dem. Och på kvällarna och nätterna åkte de i fina vagnar eller i försilvrade båtar och avlade visiter hos varandra. I de överdådiga palatsen dansade de sedan tills solen gick upp.

Så livet var sannerligen inte rättvist.

Men ändå, tänkte Tyko, om korgen skulle störta så skulle förmannen följa med...

Kanske tjugo, eller trettio sekunder, skulle det ta

att störta ner genom berget. Sedan skulle döden ta dem. Och då gjorde det ingen skillnad om man var fattig och föräldralös, eller förman med silverring på fingret.

En av pojkarna hostade till och det högg till i magen på Tyko. Minsta rörelse i korgen kunde få den att komma i gungning – en rörelse som de sedan säkert skulle försöka häva ... men istället kanske förstärka, så att korgen gungade ännu mer och ...

Tyko bet sig i underläppen för att få stopp på de galopperande tankarna. Han drog ett djupt andetag.

Men det var faktiskt inte själva döden som skrämde Tyko Blom. Nej, för ingenting kunde vara värre än tillvaron i gruvan, och om döden kom, så skulle den komma som en befriare.

Nej, det var tanken på sekunderna *innan* döden som skrämde honom från vettet. Det fria fallet ... När alla i hisskorgen skulle skrika rakt ut och ...

Tyko kände hur han började skaka igen och han slöt ögonen och tänkte på dagens gudstjänst. Den hade inte blivit riktigt som vanligt.

En gång i veckan fick barnen, sammankedjade fot vid fot, lämna gruvan.

– Ett Guds ord kan ni behöva, era snortrynen,

brukade förmannen säga, när han föste dem mot hisskorgen på söndagarna.

Uppe i staden leddes de till en liten kyrka utanför murarna.

Stadsborna tittade bort när den dystra raden av smutsiga pojkar gick över broar och torg med böjda nackar. De passade liksom inte in i stadsbornas värld av dans, musik och färggranna tyger.

Nog visste invånarna att utan pojkarnas och de äldre karlarnas slit i silvergruvan, skulle borgarnas egna liv i lyx vara ett minne blott. Men anblicken av pojkarna verkade fylla dem med olust – och Tyko förstod nog varför.

Ingen människa kunde egentligen vara föräldralös.

Ens föräldrar kunde förstås vara döda, men Tyko vägrade att kalla det föräldralös. En mamma och en pappa hade man – levande eller döda.

En kvinna och en man hade en gång mötts i ett famntag. Att de sedan sålde eller gav bort sitt barn för att dölja sin skam, gjorde inte att det *inte fanns* några föräldrar. Kanske ville mannen och kvinnan att det skulle verka så, men det ville definitivt inte deras bortlämnade barn. Så när invånarna i staden tittade bort, förstod Tyko att någon av dem mycket

väl kunde vara hans mamma eller pappa.

Men den här söndagen hade, som sagt, inte blivit som de andra.

Utanför murarna hade de letts upp på en kulle, som även fungerade som stadens galgbacke. Där låg den enkla träkyrkan och när alla hade intagit sina platser hade prästen velat tala med de äldre en stund innan gudstjänsten inleddes.

Det gällde förstås något nytt vansinnigt infall från hertigen, tänkte Tyko.

Hertig Mazoo, maktfullkomlig och excentrisk, på gränsen till galen, styrde över gruvstaden med stulen järnhand.

För makten tillhörde egentligen hans äldre syster, Margareta, men hon hade några år efter Tykos födelse jagats från tronen, och med henne försvann också den sista gnuttan förnuft i stadens styrelse.

Hertigen dränkte nu folkets protester i vin och överdådiga fester där danserna blev alltmer invecklade och tillgjorda. Palatsen strålade av ljus nätterna igenom och musiken strömmade ut från de höga fönstren. På dagarna rullade vagnslaster med vin och delikatesser in till staden, och alltihop bekostades av silvret som fördes upp ur gruvan.

Om någon ändå skulle yppa minsta klagan över

hertigens maktutövande bestraffades den personen alltid med döden.

Så folk teg, drack och dansade.

Flera gånger hade Tyko sett slagord som inte hunnit målas över på husens väggar. *Hertig Mazoo, den Dansande Djävulen*, stod det en gång. Och en annan gång: *Det kommer en dag då den sista dansen ska dansas*. Eller: *Snart bjuder Döden upp...*

Men denna söndag hade alltså förmannen följt med barnen ut igen och kedjat fast dem vid ett träd på ängen bakom kyrkan.

Pojkarna hade genast lagt sig på den solvarma marken under trädets grenar. På rygg och med händerna bakom nacken hade de njutit av den oväntade stunden ute i det fria. En flock småfåglar hade tjattarat med varandra i en buske alldeles i närheten.

Tänk att det finns människor som alltid har det såhär, tänkte Tyko. Som är fria att gå vart de vill och kan lägga sig på marken närhelst och varhelst de önskar. Men antagligen tänker de inte ens på att de har den friheten. De är födda fria och vet inget annat.

Plötsligt fick Tyko syn på en skata som skuttade fram på ett omkullblåst träd lite längre bort på ängen.

Den såg så lustig ut när den i långa hopp tog sig fram och tillbaka på trädstammen, som om den letade efter något eller otåligt väntade på någon. Tyko visslade lågt på den. Skatan stannade genast upp och lade huvudet på sned.

Tyko skulle just vissla på den igen, då han såg en sten komma farande genom luften och träffa trädstammen precis under skatan.

Fågeln hoppade högt i ren förskräckelse och kraxade upprört.

Tyko förstod genast att det var en av pojarna bredvid honom som hade kastat prick mot den svartvita fågeln. Tyko blängde över axeln och en pojke flinade dumt tillbaka mot honom. Skatan började putsa sina fjädrar, och Tyko tyckte att det såg ut som att den gjorde sig fin inför ett möte.

Vilken frihet att ha vingar, tänkte Tyko Blom, och plockade ett långt grässtrå som han tankfullt började tugga på. Han lade sig bakåt och slöt sina ögon. Solen drog som ett varmt täcke över hans ben, mage och bröst. Tyko kände hur kroppen blev tyngre och tyngre.

Någonstans i landet mellan dröm och verklighet hoppade skatan ner från sin trädstam och fram till honom. I långa djarva skutt tog den sig fram till

Tykos ena fot. Försiktigt öppnade den näbben och nöp Tyko i skon. Den drog i ett av skosnörena så att det gick upp. Tyko reste sig till hälften på armbågarna och kikade ner på fågeln.

– Goddag unge man, hälsade skatan med en knastertorr röst.

– Goddag själv, mumlade Tyko till svar.

– Mitt namn är herr Pica, sa fågeln. Tack för hjälpen. Jag menar med den ouppfostrade lille... ohängde skit... Ja, han som kastade sten på mig nyss. Förb... snorunge!

– Tyko, svarade Tyko. Jag heter Tyko Blom. Ingen orsak.

– Jag vet, svarade herr Pica till Tykos förvåning.

Sedan hoppade fågeln upp till kedjan som satt runt Tykos ben. Han tog tag i en järnlänk med näbben och drog och slet.

– Inte bra, sa han och drog ännu hårdare i kedjan. Inte bra – inte bra att sitta fast! Inte bra för moderns sorg.

– Vad gör du? frågade Tyko och skrattade.

Men sedan insåg han plötsligt vad som kunde hända och sa förskräckt:

– Sluta upp med det där! Om förmannen får se oss blir jag piskad! Sluta genast upp med det där!

Herr Pica slutade dra i Tykos kedja och hoppade istället upp på hans bröst. Först putsade han åter några svarta fjädrar som han lade tillrätta på bröstet. Med huvudet på sned sa han därefter orden som skulle komma att förändra Tykos liv:

– *Förbannelsen kan brytas på de Två Brödernas torg.*

Och detta ska lösa din moders sorg:

*Sök mig på andra sidan de Dödas stad
skyddet ditt är att vara glad.*

*Till kejsaren dock, du ska lösa din skuld
och hänga på hans bröst Polyhymnias guld.*

Åter hoppade herr Pica ner och började slita i Tykos kedja.

– Upp med dig, din valp!

Tyko slog upp ögonen. Förmannen drog i kedjan runt hans fot. Tyko hängde upp och ner i luften och slängdes fram och tillbaka under hans våldsamma behandling. Därefter släpptes han omilt ner på marken. Tyko skyndade sig att försöka komma på fötter. Förmannen muttrade något ilsket och slet grässtråt ur munnen på honom.

Tyko sänkte huvudet. Återigen såg han silverringen på förmannens finger. Det såg ut som att det

fanns två ansikten ingraverade på den.

Uppe i trädets krona skrek skatan högt. Tyko tittade upp mot den – och han tyckte faktiskt att fågeln tittade tillbaka på honom.

I kyrkan satt alltid gruvpojarna på bänken längst bak, vilket passade Tyko alldeles utmärkt.

Anledningen till att han överhuvudtaget tyckte om söndagarna med tanke på resorna i hisskorgen var kyrkan. Där fanns nämligen två saker som han älskade.

Det första var den rökelse som prästen brände inför olika moment i gudstjänsten. Röken från de främmande träslagen och kryddorna var en sådan njutning efter en veckas slit i gruvan bland lukter av svett, fuktiga kläder och smuts. Tyko kunde sitta långa stunder och låta dofterna från rökelsen sila in genom näsan och vidare in i hans medvetande. Inte alltid, men då och då, kom hans favoritdoft seglande över bänkraderna.

Det var en söt och fyllig doft som var så kryddig att den satt kvar i håret i flera timmar efter att han hade lämnat kyrkan. Någon gång i mitt liv, tänkte Tyko, ska jag ta mod till mig och fråga prästen var den doften kommer ifrån. En gång hade han

faktiskt haft chansen. Pojkarna skulle just lämna kyrkan då pojken bakom Tyko hade snubblat och fallit omkull. Hela ledet av kedjade pojkar hade förstås blivit stående, och till sin förvåning fått se hur prästen hade skyndat till och böjt sig ner och hjälpt pojken på fötter igen. Tyko hade aldrig befunnit sig så nära prästen tidigare, och han var på väg att fråga om rökelsen, men modet hade svikit honom i sista stund.

Den andra anledningen till att Tyko älskade kyrkan fanns på väggen. Kyrkan var en enkel byggnad i trä, med ett inte alltför högt fyrkantigt torn. Men på byggnadens norra långsida satt ett fönster av färgat glas som verkade komma från en annan värld.

Det sades att fönstret hade bekostats av en gruvpatron för många hundra år sedan som ett tacksamt offer för att hans son hade räddats till livet.

Patronen och hans tioåriga son hade nämligen råkat befinna sig i en gång nere i gruvan när taket hade rasat in och skilt dem åt. Pojken hade blivit instängd och befunnit sig ensam inne i ett totalt mörker i tre dagar. Allt arbete i gruvan hade avstannat och alla krafter hade samlats för att få ut patronens son. Stående på knä på Rådhusstorget inför många vittnen hade patronen lovat en fantastisk

summa pengar som donation till Gud om hans son kunde räddas.

Arbetarna slet dag och natt och på det tredje dygnet kunde de tydligt höra hur sonen gnydde på andra sidan de nedrasade stenmassorna.

Knappt vid liv räddades till slut pojken. Av en händelse hade gruvpatronen då befunnit sig utanför den enkla träkyrkan när han nåddes av det glada budet och han hade omgående donerat en stor summa pengar till just den kyrkan.

Den tidens präst beställde ett fönster som ingen hade sett maken till.

Idag ville förstås borgarna att fönstret skulle flyttas till katedralen innanför murarna. De menade att fönstret var alltför vackert för en så enkel kyrka. Och för att ytterligare verka för sin sak påpekade de den lilla träkyrkans utsatta läge utanför murarna.

Men prästen hävdade att om fönstret flyttades skulle den välsignande kraften i patronens donation försvinna. Och därvid hade saken fått bero.

Tyko brukade sitta och beundra ljuset och färgerna som flödade genom de små sammanfogade glasbitarna. Fönstret var runt och de olikfärgade glasbitarna bildade invecklade mönster. Snäckor som snurrade sina runda former till en avslutande spets,

blommor som öppnade sin regelbundna skönhet i kronbladen och vågor på havet som böljade som hjärtslag. Tyko slutade aldrig att förundras över hur ljusspelet i fönstret förändrades när ett moln drog förbi på himlen utanför kyrkan.

Men den här söndagen var, som sagt, inte som andra söndagar.

Tyko satt på sin plats och kände doften av rökelse och såg att fönstret glödde i sommarsolens intensiva ljus, men under hela prästens predikan kunde Tyko inte sluta att tänka på vad skatan hade sagt till honom i drömmen ... att någonting kunde lösa hans moders sorg ...

Hans moder ...?

Så länge Tyko kunde minnas hade han bott och arbetat i gruvan, först som kolpojke, då han skulle se till att det alltid fanns kol vid alla fyrfat – och nu som grävling. Det var så de kallades, pojkarna som kröp in i de trängsta passagerna för att ta prover från berget. Med en liten väska över axeln och en hacka i handen trängde de sig in i sprickor och öppningar. Proverna, som grävlingarna levererade till förmannen, avgjorde sedan hur gångarna skulle sprängas i berget.

Men ... hans moders sorg ...

Aldrig tidigare hade någon nämnt hans mamma. Tyko mindes ingenting av henne. Och nu hade skatan kommit till honom i drömmen och sagt att Tyko kunde lösa hennes sorg.

Någonting yrde upp och grumlade om i Tykos inre. Han var inte säker på att han ens *ville* lösa sin moders sorg. Hur kunde man lämna bort ett litet barn sådär?

Tyko kände hur den gamla vanliga yrseln, framkallad av hårt arbete och dålig mat, kom smygande.

Det dunkade i huvudet och Tyko fick svårt att se och försökte fästa blicken på prästen framme i predikstolen. Han såg ut att ha fått väldiga armar, långa som rep som han svingade ut över åhörarnas huvuden. Hans röst ekade under takbjälkarna och orden flög som bälgetingar mellan bänkraderna.

Tyko fixerade en punkt på väggen och försökte tänka vidare. Förbannelsen kunde brytas på de Två Brödernas torg, hade skatan sagt. Tyko hade aldrig hört talas om det torget. På andra sidan de Dödas stad skulle det ligga. Inte heller denna stad kände Tyko till.

Prästens armar for nu snabbare och snabbare över bänkraderna. Hans armar, i den svarta rocken, blev